

УДК 17.035.1:171

Деркачова Ольга Сергіївна, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 76000, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, тел.: (0342)75-23-51, e-mail: olga.derkachova@pnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-6326-4471>

ІНКЛЮЗИВНА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ВИХОДУ З ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ КРИЗИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню інклюзивної літератури як засобу виходу з екзистенційної кризи, у ситуації якої можуть опинитися як люди з інвалідністю, так і ті, хто з ними поряд. Інклюзивна література визначається як література про та для людей з інвалідністю, що актуалізує проблеми, пов'язані з інвалідністю, допомагає створювати дружній інклюзивний простір. Мета нашого дослідження – з'ясувати потенціал інклюзивної літератури як засобу виходу з екзистенційної кризи людей з інвалідністю та тих, хто живе поряд з ними, зрозуміти причини звернення до такої літератури як читача, так і письменника, з'ясувати її роль у формуванні толерантного суспільства. Визначається корпус інклюзивної літератури (відповідна художня література та література нонфікшн), яка може слугувати засобом виходу з екзистенційної кризи, з'ясовано, що написання таких творів часто є, за Цапфелем, сублімацією, адже творцями аналізованих нами інклюзивних творів часто виступають люди, для яких інвалідність – це власний досвід або досвід найближчих людей. Значну частину цих творів сміливо можна віднести до мотиваційної літератури. Такі тексти самі автори часто називають одкровеннями. Екзистенційна криза розглядається і як криза, яку зазнають люди з інвалідністю та ті, хто переживають разом із ними цей досвід, а інклюзивна література пропонується як один із шляхів виходу з неї. Це шлях як створення такої літератури, так і читання інклюзивних творів різних жанрів. Робимо висновки, що інклюзивний текст є не лише необхідною складовою сучасного літературного процесу, а й сучасного суспільства за умови, якщо воно хоче існувати на засадах емпатії, розуміння та толерантності. Особливо вона важлива в українському контексті, де люди з інвалідністю тривалий час були на маргінесі. Також її написання – це спроба поділитися власним досвідом переживання екзистенційної кризи та виходу з неї у ситуації інвалідності автора або його близьких.

Ключові слова: інклюзивна література; одкровення; інклюзивний текст; екзистенційна криза; людина з інвалідністю; сублімація; ситуація інвалідності

Derkachova Olga Serhiivna, Doctor of Philological Sciences, professor of Department of Primary Education Pedagogy, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 76000, Ivano-Frankivsk, Str. Schevchenko, 57, tel.: (0342)75-23-51, e-mail: olga.derkachova@pnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-6326-4471>

INCLUSIVE LITERATURE AS A MEANS OF OVERCOMING THE EXISTENTIAL CRISIS

The article deals with the study of inclusive literature as a means of overcoming the existential crisis, which may occur to people with disabilities and those around them. Inclusive literature is the literature about and for people with disabilities; it highlights disability issues and helps to create a friendly inclusive space. The purpose of our study is to find out the potential of inclusive literature as a means of overcoming the existential crisis of people with disabilities and those who live next to them, to understand the reasons for seeking help from literature, to determine its role in forming a tolerant society. The main body of inclusive literature (relevant fiction and nonfiction literature) is determined, which can serve as a means of overcoming the existential crisis, it is found that writing such works is often sublimation (according to Zapfel). The creators of the analyzed works are people for whom disability is their own experience or the experience of loved ones, a significant part of those works can be considered as a motivational literature. The authors say their works to be revelations. The scientific novelty is that the existential crisis is seen as a crisis experienced by people with disabilities and those who experience disabilities with them, and inclusive literature is offered as a way out of it. This is both the way to create such literature and read inclusive works of various genres. We conclude that inclusive text is not only a necessary component of the modern literary process, but also of modern society, provided that it wants to exist on the basis of empathy, understanding and tolerance. It is especially important in the Ukrainian context, where people with disabilities have stayed away from the society for a long time. What is more, writing the article is the authors' attempt to share own experience in overcoming this crisis.

Keywords: inclusive literature; revelation; inclusive text; existential crisis; a person with a disability; sublimation; disability situation

Постановка проблеми. Зустріч з інвалідністю важка, драматична і часто непередбачувана. Вона безповоротно змінює життя як самої людини з інвалідністю, так і найближчих, найрідніших поряд із нею. Як жити далі? За що таке покарання? Хто я тепер у світі? Такі та дотичні питання стають ключовими. А відтак з'являється стан тривоги, жаху, дискомфорту та нерозуміння, який тепер сенс існування і чи є він взагалі. Цей досвід є важким як для батьків дитини з інвалідністю, так і для людей з інвалідністю. Відчуття самотності та непотрібності, крихкості життя та стабільності, руйнування колишнього світосприйняття.

Н. Мринська одним із способів виходу з екзистенційної кризи людини в ситуації інвалідності вважає егоїзм. На її думку, турбота людини про саму себе є врівноважуювальним фактором у тій ситуації, в якій та отримала інвалідність, а розумний егоїзм дозволить їй трансформуватися у новій зміненій реальності [1].

Екзистенційна криза руйнує фундаментальну метафізичну ознаку людини – її спроможність володіння собою. Як зазначає Д. Федорика, «у реальному досвіді спосіб, яким особа володіє собою у свідомості, залежить від того, що є об'єктом її інтенційних актів і в якому відношенні вона перебуває до цього

об'єкта» [2, 145]. З усвідомленням нових життєвих обставин ці відношення та об'єкти можуть втрачатися, а нові ще не віднайдено.

Одним із засобів виходу з екзистенційної кризи може стати інклюзивна література, яка допомагає не просто зрозуміти людину з інвалідністю, а відчувати разом із нею страх та тривогу, біль та самотність що переживають персонажі, знайти відповіді для себе і для того, хто поряд з тобою. Читання не лише розважає, а й дає відповіді на питання, допомагає відчувати, що ти не самотній, адже самотність і нерозуміння – те, з чим зустрічається людина ситуації інвалідності. Інклюзивні книги – це історії інших, що знайшли в собі сили і можливості вийти з екзистенційної кризи, а персонажі власним прикладом надихають та мотивують. В. Мурті у праці «Самотність. Сила людських стосунків» пише, що «історії дають нам відчуття зв'язку і породжують відчуття належності», «ці оповіді допомагають зрозуміти нам, хто ми такі», «вони роблять значущою нашу боротьбу і втішають, коли ми страждаємо чи боїмося»; «вони нас зближують» [3, 47]. Адже самотність, її відчуття погіршує і без того важку ситуацію. За Дж. Качіопо, вона виснажує психіку та тіло [4].

Аналіз останніх публікацій. Важливі аспекти вивчення інклюзивної літератури, її впливу на соціум знаходимо у дослідженнях О. Сомоловської та Н. Головченко, вивченню екзистенційної кризи присвячені праці П. Цаффе, Н. Мринської, Д. Федорики.

Мета статті. Із урахуванням наведеного вище, мета нашого дослідження – з'ясувати потенціал інклюзивної літератури як засобу виходу з екзистенційної кризи людей з інвалідністю та тих, хто живе поряд з ними, зрозуміти причини апелювання до такої літератури, а також визначити її роль у формуванні толерантного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Екзистенційну кризу пов'язують із «втратою буттєвої основи існування», з переживанням «втрати самого задуму свого життя як об'єктування себе-в-світі» [5, 10]. Вона стає важливим поворотним моментом в житті людини, адже може спровокувати формування нового ставлення людини до свого життя, до себе самої, до життєвих смислів. Вона може виникати внаслідок реакцій на зовнішні події та фактори. Долаючи екзистенційну кризу, людина наповнює життя новими смислами, змінюючи ціннісні орієнтири. Однією з таких зовнішніх причин стає усвідомлення своєї інвалідності або ж інвалідності того, хто поряд. Наприклад, трагічні події, внаслідок яких людина опиняється в інвалідному візку чи народження в родині дитини з Синдромом Дауна. Усвідомлення того, що життя вже ніколи не буде таким, як раніше, може супроводжуватися відчуттям самотності, відчаю, агресії, відчуттям, що світ довкола ненавидить тебе. Актуалізуються базові питання екзистенції, переживається відчуття несправедливості життя, страху смерті, неспроможності робити те, що раніше робилося заввиগ্রашки. «Проходження екзистенційної кризи ставить людину перед вибором: повернутися до колишнього способу життя або переглянути життєві цінності і сенси. Один із конструктивних способів виходу з кризи полягає у прийнятті відповідальності за отримання або створення суб'єктивно нових способів побудови життєвого шляху, заснованих на становленні авторської позиції по відношенню до власного життя» [5, 9].

П. Цапфе пропонує подолання екзистенційної кризи таким чином: ізоляція, анкерування, відволікання, сублімація. Ізоляція – «повністю усвідомлене звільнення від розуміння всіх тривожних і руйнівних думок та почуттів» [6, 36-37]; анкерування – «фіксація пунктів усередині свідомості, або будівництво стін навколо хаосу свідомості» [6, 39]; відволікання – «хтось обмежує критичні межі постійною гонитвою за враженнями» [6, 44]; сублімація – «трансформація, а не придушення. Художні дари можуть перетворити сам біль життя в цінний досвід. Позитивні імпульси перетворять зло в образотворчі, драматичні, героїчні, ліричні чи навіть космічні шедеври» [6, 48]. Саме сублімація відіграє важливу роль у виникненні інклюзивних творів, адже чимало її творців безпосередньо чи опосередковано мають такий досвід, яким діляться з читачем.

Інклюзивна література у широкому значенні – це література про людей з інвалідністю та література для людей з інвалідністю. В українському культурному просторі поняття інклюзивної літератури з'явилося відносно недавно і пов'язане насамперед з освітніми реформами, зокрема впровадженням інклюзивних класів. Тому й дослідників інклюзивної літератури поки що не так багато. Серед них – Олена Осмолівська, засновниця Видавничого центру «12», який спеціалізується на виданні інклюзивної літератури, також вона засновниця спецвідзнаки «Інклюзивні оповідання» Міжнародного літературного конкурсу «Коронація слова» та авторка кількох матеріалів: «Інклюзивна література: забаганка чи необхідність» [7], «Інклюзивна література: право на життя» [8]; Ніна Головченко, авторству якої належать такі дослідження: «Сучасна українська література як джерело формування інклюзивної компетентності вчителя методами інформальної освіти» (2020), «Проблема вивчення сучасної інклюзивної літератури в аспекті підручникотворення» (2020), «Роль сучасної української літератури у формуванні толерантного суспільства» [9]; Ольга Деркачова, Оксана Титунь, Соломія Ушневич [10; 11].

Н. Головченко в інклюзивній літературі вбачає таку, що може виконувати «просвітницьку і виховну функції щодо формування атмосфери толерантності в українському суспільстві» [9]. О. Осмолівська вважає, що ця література «орієнтована на реалізацію дотримання прав осіб з інвалідністю та формування позитивного сприйняття інвалідності та особистої різноманітності» [8]. Про інклюзивну літературу як важливу складову сучасного освітнього процесу, а також формування читацьких інтересів, пишуть О. Деркачова, О. Титунь, С. Ушневич.

Інклюзивні твори можуть допомогти вийти з екзистенційної кризи через життєствердний оптимізм більшості з них, а також завдяки присутності героя-переможця, якому доводиться прикласти чимало зусиль, щоб вийти із кризи, і довести своє право на місце під сонцем.

Можливі кілька класифікацій інклюзивної літератури. Перша передбачає поділ інклюзивної літератури на оригінальну та перекладну. Також інклюзивну літературу можна класифікувати відповідно до вікових особливостей читача: література для найменших, література для дітей і підлітків, література для дорослих. Серед інклюзивних творів можна виокремити художні твори та документальні. Це твори про поразки та перемоги людей з інвалідністю, про їхню самотність та намагання достукатися до світу, про прийняття себе та своєї інвалідності, про жорстокість та холодність частини світу до таких людей.

Інклюзивну літературу можна розглядати під такими кутами зору: як подолання екзистенційної кризи батьками чи близькими людьми дитини з інвалідністю (Д.Тераковська «Мишка», Г. В. Фрайгоф «Любий Габріелю», С. Шевіяр-Лютц «Фліппіна. Сила тендітного життя» та ін.), як подолання екзистенційної кризи самими людьми з інвалідністю (А. Бачинський «140 децибелів тиші», О. Луцевська «Авіа, пташиний диспетчер», Е.Е. Шмітт «Оскар і Рожева Пані» та ін.), як потребу говоріння і проговорювання у не завжди толерантному суспільстві проблем людей з інвалідністю (Сйон «Дитя землі», О. Драчковська «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама», Р. Дж. Паласіо «Диво» та ін.). У нашому дослідженні ми хотіли би звернути увагу на перший аспект, який відповідає одному з етапів виходу з екзистенційної кризи за П. Цапфе – сублімації, перенесення енергії з негативних виходів на позитивні, можливість дистанціюватися на себе і подивитися на існування з естетичної точки зору.

Наприклад, дитячі книги «Планета Віллі» Бірти Мюлер [12], «Просто тому що» Ребекки Елліотт [13], «Моя подруга Ізабель» Елізи Волосон [14], «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама» Оксани Драчковської [15] написані після того, як авторки стали матерями дітей з інвалідністю. Письменниці не переповідають докладною власну історію життя, не діляться своїм особистим досвідом проживання родинної драми, а розповідають історії про дітей, завдяки яким світ стає різноманітнішим та яскравішим. Мета таких книг – познайомити маленьких читачів з персонажами-дітками, що відрізняються від інших і пояснити, що світ прекрасний завдяки його різноманіттю, що інвалідність – це не вирок. О.Драчковська так розповідає про появу її книги: Ми з моїм сином Назарчиком (...) ходили по коридору, коли продзвенів дзвінок на перерву і вибігли діти, як потім з'ясувалося, другокласники. Вони нас обступили, почали дуже зацікавлено на нього дивитися і засипати мене запитаннями: а чого він такий? А чому у нього такі ручки? (...) І я їх тоді спитала: «Діти, ви що ніколи такої дитини не бачили?» А вони всі дружно: «Ні!» І для мене це було якесь прозріння. Тоді я зрозуміла, яка в нас ситуація. Ця тема закрита ще досі. І я усвідомила, що просвітницький напрямок треба починати з дітей, які не знають, що є ось такі їхні ровесники. Спочатку у мене була думка написати щось педагогічно-методичне, для якихось виховних годин, щоби вчителі пояснювали. А потім згадала, що я письменниця і вирішила написати казку» [16].

Книга Гальфдана В. Фрайгова «Любий Габріелю» [17] написана у вигляді листа до наймолодшого сина автора, якому у трирічному віці діагностували аутизм. Письменник ділиться у цій книзі своїм батьківським досвідом життя з такою дитиною, своїми поразками, невдачами та перемогами як батька, відчуттями, які доводиться переживати батькам дитини з інвалідністю. Чи скажімо підліткова історія від Шерон М. Дрейпер «За межею» [18], в якій прототипом головної героїні стала донечка авторки, в якій одна із форм ДЦП. Розповідь ведеться від першої особи – дівчинки Мелоді, яка розповідає про свою історію успіху, переживши і нерозуміння, й упередження, і цькування однолітків. Авторка показує, як повільно відбувається прийняття дитини з інвалідністю у соціум і показує, що це, врешті, не проблема дитини, яка відкрита до світу, а самого суспільства. Проте перемога Мелоді (і внутрішня, і зовнішня), дарує віру, що все можливе, лиш потрібно трохи часу, витримки та терпіння.

Окремо варто сказати про інклюзивну літературу нонфікшн, авторами якої є або люди з інвалідністю, що щиро, без прикра діляться власним досвідом, або досвідом співжиття, наприклад, дитини з інвалідністю. До останніх належать книги Софі Лютц «Філіппіна. Сила тендітного життя» [19] та «Поza межею видимого» [20]. Авторка – мама дитини з множинною неповносправністю. Вона розповідає історію своєї родини та щоденної боротьби не тільки за життя, а й усмішку Філіппіни. І якщо перша книга – це історія про сприйняття Філіппіни родиною та світом, то друга – це історія пізнання Філіппіни та намагання розгадати її загадку. Також авторка розмірковує, що для неї означає опікуватися неповносправною дитиною: «Мені здається, що це важливо – уявляти, якими є будні, конкретні справи, труднощі життя з неповносправною особою. Цю тему не часто побачиш на телебаченні. Ми добре знаємо, що джерелом наших страхів чи відрази майже завжди є незнання» [19]. Чимало уваги авторка приділяє роздумам над тим, як сприймає Філіппіну оточення. Будь-яку людину варто сприймати як особистість, а не дивитися на її недоліки чи фізичні вади: «У той час ми задумались над тим, як по-різному люди дивляться на особу з неповносправністю. Хто бачить насамперед патологію, ті жахаються і з великими труднощами нав'язують стосунки. А ті, що дивляться спочатку на Філіппіну, а не на її проблему, можуть підійти до неї, доторкнутись, поцілувати, подивитись на її личко, побачити в ній особу і познайомитися з нею» [19]. Авторка говорить, що поява Філіппіни посприяла переоцінці всіх цінностей і надала їм нового сенсу. Завдяки Філіппіні вона замислилася, а чи її життя має більший сенс, ніж життя її дочки тільки тому, що вона може робити щось таке, чого та робити не може.

Про власний досвід проживання неповносправності пишуть, наприклад, Шайло Гарріс, Нік Вуйчич, Антон Дубішин.

19 лютого 2007 року старший сержант Шайло Гарріс брав участь у патрулюванні дороги у Південному Іраку. Його машина підірвалася на саморобній вибухівці. Троє бійців загинули, а він зазнав страшних поранень. Сорок вісім днів у штучно викликаній комі. Шістдесят хірургічних операцій. Три роки в медичному центрі. Про себе він каже так: «Я - той чоловік, що вижив у пеклі. Передати це словами дуже непросто. Бійня. Знищення. Втрата. Але я таки розповім про це. Тому що я завжди пам'ятатиму запах вибухівки, відголос передсмертних криків, затемнення вибуху, липку масну кров на потрощених кінцівках, металічний присмак попелу на прокушеному до крові язичі. Я завжди буду пам'ятати жахи війни» [20]. У 2010 році він пішов у відставку і став промовцем, який розповідає про свій досвід війни, а також підтримує ветеранів та поранених військових. Автор щирий з читачем і говорить не лише про той досвід, яким можна пишатися, але й про той, яким не вельми пишається. Він не приховує правди, і ми дізнаємося про його нелегкі стосунки зі старшими дітьми, про пошуки взаєморозуміння з дружиною і дітьми, народженими вже у шлюбі. Він розповідає про свій біль, муки, страхи і побачене ним пекло. Найдраматичніша і найжиттєствердніша частина присвячена боротьбі Шайло Гарріса: «Десять кроків. Це все, про що вони мене просили. З усією бравадою, яку тільки міг витиснути із себе, я сказав собі: «Та нараз. Я цей шпиталь за просто обійду. І марш можу на сорок кеме з пів центнером за спиною». Та за другим кроком уже зовсім здох. Далі вже не міг (...) Наступні сімнадцять днів я тільки

те й робив, що крокував уперед, аби прокрокувати вниз (...) Кожну краплину сил я витрачав на фізичну реабілітацію й повністю зосередився на одужанні. Я хотів додому» [20].

Чимало у книзі є одкровенень про подолання травматичного стресу, автор не соромиться говорити про свою депресію та не завжди правильні та дієві методи боротьби з нею: «Виходячи з депресивного моменту ПТСР, я зміг визнати свою безпорадність і живу з визнанням того, що здатний зробити щодня, а що ні. Кожен день, коли я не шукаю у випивці такого собі самолікування у стресовій ситуації, приводить мене на крок ближче до завершення того ланцюга образ, які я нагромаджую на себе й тих, хто мене любить» [20]. Автор зізнається: «Я довго вагався, перш ніж написати книжку. Одне – коли ти розмовляєш про певну проблему з друзями, інше – коли глибоко аналізуєш її у книжці. Потрібно пам'ятати, хто ти і куди йдеш. Зазвичай відповідь на це питання формується в дітей із семи до дванадцяти років. Мені потрібно було вісім років, аби зрозуміти це знову» [20].

Християнський проповідник Нік Вуйчич зазначає, що головне не розчаровуватися, не боятися просити про допомогу і багато працювати над собою і для себе. Одна з найпопулярніших його книг «Шлях без обмежень» саме про те, як перемогти відчай і стати щасливим. Він розповідає про цькування, який йому довелося зазнавати в дитинстві: «Жорстокі діти називали мене почварою і не хотіли спілкуватися зі мною. Я ж почувався звичайнісіньким хлопчиком і хотів бути таким, як усі. Та мені це було не під силу. Я хотів, щоб зі мною дружили, але цього не відбувалося. Я хотів бути звичайним, однак і це не виходило. Я бився головою об стіну. У мене боліло серце» [21]. Він говорить про те, що боровся з бажанням вкоротити собі віку, про свій біль від розуміння того, що ніколи не стане нормальним. Зрештою, йому вдається перетворити свій тягар на дещо важливіше: «Ми з батьками навіть не уявляли, що моя вада – мій «тягар» – може стати благословенням, а інвалідність відкриє переді мною неймовірні можливості, дозволивши спілкуватися з іншими людьми, підтримувати їх, розуміти їхній біль і дарувати їм розраду. Так, мені нелегко ведеться, та я маю люблячих родичів, Господь дав мені жвавий розум і вселив у мою душу глибоку і щиру віру. Я відверто поділюся з вами тим, як після пережитих незгод до мене прийшли віра і усвідомлення сенсу життя» [21]. Вихід із кризи Нік Вуйчич бачить у припиненні скиглити та нарікати на свою долю, у перетворенні своїх вад на силу, а також говорить, що дуже важливим є мати мрію і не відрікатися від неї за жодних обставин.

З українськими реаліями життя людей з інвалідністю нас знайомить автобіографічна повість поета, громадського діяча, волонтера Антона Дубішина «Особливе одкровення». Автор розповідає про свій травматичний дитячий досвід, пов'язаний не лише з власною інвалідністю, а й домашнім насильством: «На жаль, найстрашнішим і найболючішим були не випивка мого батька, а його знущання над мамою. Крім морального та психологічного тиску, почалися ще й побиття та гвалтування. Цей весь жах відбувався у мене на очах. Лежачи на дивані і спостерігаючи ці всі сцени, хотілося зробити бодай щось на захист рідної людини» [22]. У книзі розповідь про перші кроки соціалізації та про те, якими нелегкими вони були, про важливість розуміти своє призначення у цьому світі, про допомогу іншим. Окреме місце належить авторським роздумам про місце

людини з інвалідністю у соціумі, про можливості самореалізації, а також про радянський негативний досвід антиніклюзії. Автор говорить, що секрет його успіху – це прийняття себе таким, яким є, віра в свої сили, а відтак прийняття і віра суспільства в нього та його сили. Шлях виходу з екзистенційної кризи він вбачає саме у прийнятті себе таким, яким ти є.

Про самоприйняття і книга Івана Байдака «(Не)помітні» [23]. Вона містить історії чотирьох людей з Вітиліго, синдромом Туретта, алопецією, гемангіомою. Вони розповідають про свій конфлікт зі світом, який не сприймає їх через ті зовнішні фактори, які від них не залежать, про труднощі комунікації з людьми, які за фізичними вадами часто не бачать самої людини, про кризу своїх стосунків зі світом і способи виходу з нею. Але дива не станеться, переконані персонажі, якщо ти сам себе не полюбиш і не зміниш своє ставлення до самого себе: «Здається, найчастіше ми самі для себе є найбільшою перешкодою. А найскладнішим для опанування є мистецтво приймати, розуміти, любити себе. Але хіба любов до себе не є найкращою терапією?» [23] Герої спочатку роблять перші кроки на зустріч із самим собою, далі кроки назустріч світові, а відтак історії драм та невдач перетворюються на історії успіху.

Висновки. Екзистенційна криза розглядається як один із варіантів кризи, яку зазнають люди з інвалідністю та ті, хто переживають разом із ними інвалідність, а інклюзивна література пропонується як один із шляхів виходу з неї. Це шлях як створення такої літератури, так і читання інклюзивних творів різних жанрів. Інклюзивний текст може відіграти важливу роль як для автора, так і для реципієнта. Для автора він є сублімацією, за Цепфером, для читача іншим досвідом-прикладом, який вражає, мотивує і дарує віру у власні сили. Інклюзивні тексти надихають на боротьбу, подолання життєвих негараздів, як самими текстами та їхніми персонажами, так і поведінкою та сприйняттям життя тими, хто є їхнім творцем. Часто авторами інклюзивної літератури є люди, які про інвалідність знають не з газет та кінофільмів, а з власного досвіду, яким вони діляться безпосередньо (література нонфікшн) або ж за допомогою створення сильних персонажів, для яких інвалідність не є обмеженням (художня література).

Такі твори є необхідною складовою сучасного суспільства, якщо воно хоче існувати на засадах емпатії, розуміння та толерантності. Особливо вона важлива в українському контексті, де люди з інвалідністю тривалий час були на маргінесі, коли суспільство вдавало, що їх не існує. Інклюзивні тексти допомагають повному подивитися на ненові проблеми, замислитися, чи справді наше суспільство є відкритим для всіх, чи дійсно простір наших міст та сіл є комфортним для всіх мешканців. Написання, створення такої літератури – це спроба поділитися власним досвідом переживання екзистенційної кризи та виходу з неї у ситуації інвалідності автора або його близьких. Література нонфікшн здебільшого пропонує власне авторський досвід, художня ж література пропонує досвід персонажів, що опинилися у складних життєвих обставинах, але змогли змінити себе та своє життя.

Література:

1. Mrinskaya N. A. Egoism As a Way Out of Existential Crisis for a Person in Disability Situation. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2020. № 12. С. 65-75. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i17.193983>
2. Федорика Д. Філософія дару. Львів: УКУ, 2017. 250 с.
3. Мурті В. Самотність. Сила людських стосунків. Київ: Лабораторія, 2020. 304 с.
4. Cacioppo J.T., Hawkley L.C., Berntson G.G., Ernst J.M., Gibbs A.C., Stickgold R., Hobson J.A. Do lonely days invade the nights? *Potential social modulation of sleep efficiency*. *Psychol Sci*. 2002. № 13. P. 384-387. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00469>.
5. Пурло О. Ю. Екзистенційна криза як чинник формування творчої життєвої позиції особистості. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к. психол.н. Київ, 2010. 23 с.
6. Цапфе П. Ф. Останній Месія. Київ: Пломінь, 2019. 90 с.
7. Осмоловська О. «Інклюзивна література» - забаганка чи необхідність? *Ліга*. URL: <https://blog.liga.net/user/oosmolovska/article/22995> (дата звернення: 03.12.2021).
8. Осмоловська О. Формування видавничого напрямку української інклюзивної літератури як новітнього тренду розвитку видавничої справи. *Інтегровані комунікації*. 2017. № 4. С. 27-32.
9. Головченко Н. Роль сучасної української літератури у формуванні толерантного суспільства. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/720057/1/> (дата звернення: 03.12.2021).
10. Derkachova O., Ushnevych S., & Tytun O. Inclusive Space in the Literature for Children (on the base of the tale “Non-jumping Bunny and his Brave Mother” by Oksana Drachkovska). *Mountain School of Ukrainian Carpaty*. 2020. № 22. С. 182-188. DOI: <https://doi.org/10.15330/msuc.2020.22.182-188>
11. Derkachova O., Tytun O. Innovative Approaches to Literary Texts (Children Literature on Inclusion). *Jpnu*. 2020. № 7 (1), P. 102-111. DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnu.7.1.102-111>
12. Müller B. Planet Willi. Leipzig: Klett Kinderbuch, 2014. 32 p.
13. Elliot R. Just Because. Oxford: Lion Children's Books, 2014. 26 p.
14. Woloson E. My Friend Isabelle. Bethesda, Woodbine House, 2003. 28 p.
15. Драчковська О. Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама. Чернівці: Книги - XXI, Чорні вівці, 2019. 32 с.
16. Драчковська О. У нас існує підміна понять, коли антиінклюзію видають за інклюзію. *Національна асамблея людей з інвалідністю України*. URL: <https://naiu.org.ua/u-nas-isnuye-pidmina-ponyat-koly-antyinklyuziyu-vydayut-za-inklyuziyu-pysmennytysya-oksana-drachkovska> (дата звернення: 03.12.2021).
17. Гальфдан В. Ф. Любий Габріелю. Львів: ВСЛ, 2018. 160 с.
18. Draper Sh. M. Out of My Mind. New York: Atheneum Books for Young Readers, 2010. 295 p.
19. Шев'яр-Лютц С. Філіппіна. Сила тендітного життя. Львів: Свічадо, 2016. 96 с.
20. Лютц С. Поза межею видимого. Львів: Свічадо, 2019. 210 с.
21. Гарріс, Ш. Сталева воля. Київ: Брайт Стар Паблішинг, 2017. 280 с.
22. Вуйчич Н. Життя без обмежень. Київ: Book Chef, 2019. 352 с.
23. Дубішин А. Особливе одкровення. Київ: Альянт, 2020. 270 с.
24. Байдак І. (Не)помітні. Харків: Віват, 2021. 140 с.

References:

1. Mrinskaya N. A. Egoism As a Way Out of Existential Crisis for a Person in Disability Situation. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 2020. P. 65-75. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i17.193983>
2. Fedoryka D. Filosofia daru. Lviv: UKU, 2017. 250 s.
3. Murti V. Samotnist. Syla liudskykh stosunkiv. Kyiv: Laboratoriia, 2020. 304 s.
4. Cacioppo J.T., Hawkley L.C., Berntson G.G., Ernst J.M., Gibbs A.C., Stickgold R., Hobson J.A. Do lonely days invade the nights? *Potential social modulation of sleep efficiency*. *Psychol Sci*. 2002. № 13. P. 384-387. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00469>.

5. Purlo O. Yu. Ekzystentsiina kryza yak chynnyk formuvannia tvorchoi zhyttievoi pozytsii osobystosti. Avtoref. dys. na zdobuttia naukovooho stupenia k. psykol.n. Kyiv, 2010. 23 s.
6. Tsapfe P. F. Ostannii Mesii. Kyiv: Plomin, 2019. 90 s.
7. Osmolovska O. «Inklyuzyvna literatura» - zabahanka chy neobkhdnist? *Liha*. URL: <https://blog.liga.net/user/oosmolovska/article/22995> (data zvernennia: 03.12.2021).
8. Osmolovska, O. Formuvannia vydavnychoho napriamu ukrainskoi inklyuzyvnoi literatury yak novitnoho trendu rozvytku vydavnychoi spravy. *Intehrovani komunikatsii*. 2017. № 4. S. 27-32.
9. Holovchenko N. Rol suchasnoi ukrainskoi literatury u formuvanni tolerantnoho suspilstva. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/720057/1/> (data zvernennia: 03.12.2021).
10. Derkachova O., Ushnevych S., & Tytun O. Inclusive Space in the Literature for Children (on the base of the tale “Non-jumping Bunny and his Brave Mother” by Oksana Drachkovska). *Mountain School of Ukrainian Carpaty*. 2020. № 22. C. 182-188. DOI: <https://doi.org/10.15330/msuc.2020.22.182-188>
11. Derkachova O., Tytun O. Innovative Approaches to Literary Texts (Children Literature on Inclusion). *Jpnu*. 2020. № 7 (1), P. 102-111. DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnu.7.1.102-111>
12. Müller B. Planet Willi. Leipzig: Klett Kinderbuch, 2014. 32 p.
13. Elliot R. Just Because. Oxford: Lion Children's Books, 2014. 26 p.
14. Woloson E. My Friend Isabelle. Bethesda, Woodbine House, 2003. 28 p.
15. Drachkovska O. Zaichyk-nestrybaichyk ta yoho smilyva mama. Chernivtsi: Knyhy - KhKhI, Chorni vivtsi, 2019. 32 s.
16. Drachkovska O. U nas isnuie pidmina poniat, koly antyinklyuziiu vydaiut za inklyuziiu. *Natsionalna asambleia liudei z invalidnistiu Ukrainy*. URL: <https://naiu.org.ua/u-nas-isnuye-pidmina-ponyat-koly-antyinklyuziyu-vydayut-za-inklyuziyu-pysmennytsya-oksana-drachkovska> (data zvernennia: 03.12.2021).
17. Halfdan V. F. Liubiyi Habrieliu. Lviv: VSL, 2018. 160 s.
18. Draper Sh. M. Out of My Mind. New York: Atheneum Books for Young Readers, 2010. 295 r.
19. Sheviiar-Liutts S. Filippina. Sylva tenditnoho zhyttia. Lviv: Svichado, 2016. 96 s.
20. Liutts S. Poza mezheiu vydymoho. Lviv: Svichado, 2019. 210 s.
21. Harris Sh. Staleva volia. Kyiv: Brait Star Pabliishynh, 2017. 280 s.
22. Vuichych, N. Zhyttia bez obmezhen. Kyiv: Book Chef, 2019. 352 s.
23. Dubishyn A. Osoblyve odkrovennia. Kyiv: Aliant, 2020. 270 s.
24. Baidak I. (Ne)pomitni. Kharkiv: Vivat, 2021. 140 s.